

СЪДЪРЖАНИЕ

Реформата Йордан Христосков – Българският пенсионен модел през проверката на времето	4
Нормативна уредба Промени в Кодекса за задължителното обществено осигуряване (КЗОО)	10
Управление Национален осигурителен институт Надзорен съвет	12
Пенсии Валентина Кръстева – Промени по пенсиите и ефектът от тях през 2001 г.	13
Осигуряването в числа	16
Втората пенсия Данка Шопова – Функции на НОИ по допълнителното задължително пенсионно осигуряване	20
Информационни технологии Марин Калчев – Единна информационна система за социалното осигуряване .	22
Международни дейности Теодора Нончева – Приоритети в международните контакти на Националния осигурителен институт	24
Представяме Ви... Антоанета Станишева – Районно управление „Социално осигуряване“ – Благоевград	26
Право Маргарита Чечова – Събиране на вземанията към фондовете на държавното обществено осигуряване в производства по несъстоятелност	29

Бюлетин на Националния
осигурителен институт

Година I, брой 1, 2002

Редакционна колегия:

Христина Митрева – председател
Валентина Кръстева
Даниела Асенова
Теодора Нончева
Марин Калчев
Йосиф Милошев

Редактор:

Марина Цветкова

Адрес на редакцията

1303 София,
бул. „Ал. Стамболийски“ № 62-64
Тел: 02 926 1010
02 926 1021
web: nssi.bg

Коректор Валентина Минчева
Корица Николай Дичев

Предпечатна подготовка и печат

Рекламно-издателска къща „Пони“
1113 София, ул. „Шипченски проход“ № 48

Формат 60 x 90/8
Печатни коли 4

Националният осигурителен институт възобновява традициите да издава свой бюлетин. Новото двумесечно издание ще отразява днешните постижения и проблеми на института, хвърляйки мостове към богатото историческо минало и към бъдещето на социалното осигуряване в България. Бюлетинът ще отразява динамиката на основните показатели, свързани с приходите и разходите на държавното обществено осигуряване, дейността по отпускане и изплащане на пенсии, дейността по събирането и трансфера на осигурителните вноски, развитието на информационната система на НОИ. Той ще съдържа богата информация за хода на пенсионната реформа. На страниците на изданието ще бъдат публикувани информации, статии по възлови проблеми, коментари и други материали, които засягат всички участници в осигурителния процес.

Обществената осигурителна система, администрирана от НОИ, е обект на внимание на цялото население. Ето защо, нашето желание е бюлетинът да бъде посредник между институциите и обществеността в публичното обсъждане на осигурителната практика и на предвижданията и предлагани промени в политиката по социалното осигуряване. Бюлетинът е открита трибуна за членовете на парламентарната Комисия по труда и социалната политика, за ръководни кадри и експерти от Министерството на труда и социалната политика, от Държавната агенция за осигурителен надзор, за представители на синдикатите и организациите на работодателите. Той ще бъде полезен като източник на информация и като поле за изява и за експерти от Министерството на финансите, Българската народна банка и други институции, ангажирани с текущи промени в нормативната база на осигуряването. Сред целевата аудитория и бъдещите автори на бюлетина са и представителите на частните пенсионноосигурителни дружества.

Информирането на обществеността за дейността на НОИ и на неговите 28 териториални поделения, за приходите и разходите от управляваните от института социални фондове е една от задачите на бюлетина. Бюлетинът ще представя НОИ и пред международни проекти, фондации и организации, оказващи техническа и консултантска помощ за осъществяването на реформата в областта на осигуряването. В него ще се публикуват факти и постижения от българската практика в областта на социалното осигуряване, представляващи интерес за други страни. Бюлетинът ще бъде ценно помагало на представителите на средствата за масова информация като източник на автентични, достоверни и актуални данни за социалното осигуряване.

Йордан Христосков,
управител на Националния осигурителен институт

БЪЛГАРСКИЯТ ПЕНСИОНЕН МОДЕЛ ПРЕЗ ПРОВЕРКАТА НА ВРЕМЕТО

Йордан Христосков,
управител на Националния осигурителен институт

Кризата в разходопокривната пенсионна система в България, изградена изцяло на солидарен принцип, вещаеше финансова катастрофа при нарастващо всеобщо недоволство от страна на осигурени и осигурители. Ето защо, в края на 90-те години на миналия век България се ангажира с идеята за изграждане на триколонна пенсионна система, като бяха предприети действия в следната последователност:

- Регламентиране и укрепване на системата на доброволно пенсионно осигуряване (3-ти стълб, капиталообразуваща пенсионна схема, основана на доброволни вноски в индивидуални сметки);

- Реформиране на действащата пенсионна система (1-ви стълб – задължителна разходопокривна система) чрез обвързване размера на пенсиите с осигурителния принос, подобряване на събираемостта на вноските и администрирането на системата, подобряване на формулата за определяне на пенсиите, ограничаване на ранното пенсиониране;

- Пренасочване на част от задължителните осигурителни вноски към система от частни професионални и универсални пенсионни фондове (2-ри стълб – задължителна пенсионна система от капиталов тип с индивидуални осигурителни сметки).

Реформата цели не само усъвършенстване на разходопокривната система, но и създаване на система за допълнително задължително и допълнително доброволно осигуряване с цел повишаване размерите на доходите след пенсиониране и финансова стабилност на пенсионните фондове.

Кодексът за задължително обществено осигуряване (КЗОО), в сила от 1 януари 2000 г., въвежда тясно обвързване между размера на получаваните обезщетения и пенсии с приноса в осигурителната система, премахва необоснованите привилегии за даряване с осигурителни права без ре-

ално участие в осигуряването, разпределя осигурителната тежест между работодателите и работниците, въвежда еднакви права и задължения за всички осигурени лица. Кодексът регламентира също така нови условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст – минимална възраст и брой точки, започвайки с повишаване на възрастта от 2000 г. с шест месеца на всяка календарна година.

Сега, когато изминават две години от старта на пенсионната реформа, могат да се зададат поредица от въпроси. Три основни въпроса обаче „висят“ в общественото пространство и чакат отговори:

- Има ли алтернатива приетият модел на пенсионна реформа и трябва ли той да се променя радикално?

- Кои са следващите стъпки в пенсионната реформа?

- Реформата предвижда финансово стабилизиране на пенсионния фонд едва през 2007 г. – как да се покрива дефицитът в обществената система?

- Кои са рисковете пред пенсионната реформа?

Има ли алтернатива пенсионната реформа?

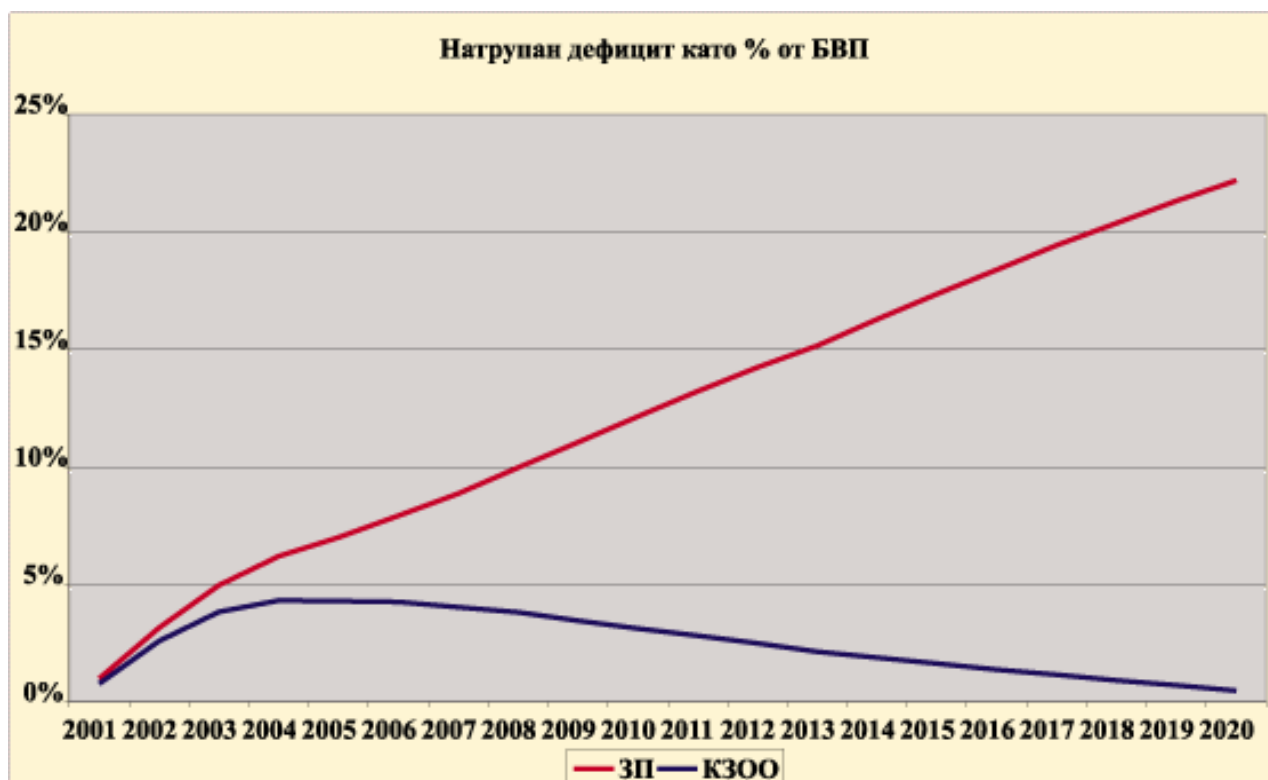
Целта на реформата в средносрочен план е финансово стабилизиране и увеличаване потенциала на пенсионния фонд. По-доброто финансово положение може да се използва както за намаляване на осигурителната тежест, така и за повишаване на пенсиите, като процент от дохода, получаван от трудова дейност преди пенсионирането.

Основните ефекти от протичщата реформа обаче ще се проявят най-вече в дългосрочен план,

когато сборът от двете пенсии от задължителното осигуряване ще надхвърли 60 на сто от дохода преди пенсиониране. При участие в доброволното осигуряване този процент ще бъде по-висок.

Всяко забавяне или отказ от тази реформа и

предприемане на регресивни действия към възстановяване на старата система ще доведе до финансов колапс и до пълно дискредитиране на осигурителната система в България. Това може да се илюстрира със следните графики.

Безпочвени са и критиките против развитието на капиталопокривните схеми в България, позовавайки се на настоящата икономическа ситуация и ниските доходи на населението. Именно отчитайки тези особености, пенсионният модел у нас съхрани солидарната система като водеща и определи капиталовите схеми като допълващи. Тези схеми стимулират към по-активно участие в общественото осигуряване и към по-добра събираемост на осигурителните вноски. Отклоняваните средства от солидарната към капиталовата система са в малки размери, но акумулирането и нарастването им в личните пенсионни партии на осигуряващите се ще ги защитава от бъдещи демографски и икономически кризи.

Лансираните напоследък идеи за осигуряване върху една минимална работна заплата в обществените фондове и пренасочване на останалите суми в пенсионни фондове, организирани на професионален принцип, са просто несериозни. Дефицитът, който се открива в обществената система, е с размери около 1,7 – 2 млрд. лв. ежегодно и едва ли може да се покрива с приходи от приватизацията няколко години наред. Такъв „мек“ вариант на чилийска пенсионна реформа е неприемлив за европейска страна, където обществените системи са водещи, а капиталовите схеми (доброволни и задължителни) имат допълващ характер.

Естествено на възприетия модел на пенсионна реформа не бива да се гледа като на нещо абсолютно фиксирано, напротив, известни корекции са възможни, но не и подмяна на неговата философия.

Стъпките в пенсионната реформа

Пенсионната система в момента е в развитие. Затова, когато посочваме силните и слабите страни на пенсионното дело у нас, трябва да отчитаме на кой етап от протичащата реформа се намирам.

Осъществената у нас реформа е едновременно и параметрична и системна – т.е. наред с параметри, като размер на осигурителните вноски и разпределението им между работодател и работник, възраст и осигурителен стаж за достъп до пенсия, размерът на пенсиите и други, се промени и самата пенсионна система – въвежда се втори и трети стълб на капиталов принцип с индивидуални сметки. Системната част от реформата почти е приключила. В действие е целият пакет от нормативни документи за трите стълба на пенсионната система. Изградена е институционалната инфраструктура – НОИ е автономна институция с надзорен съвет, формиран на трипартитен принцип. Институтът управлява фондовете на ДОО, Учителския пенсионен фонд, като е предстоящо включването в консолидирания бюджет и на фонд „Безработица“. Разширени са функциите на НОИ по допълнителното осигуряване – събиране на осигурителните вноски, трансфера им към пенсионните фондове от втория стълб и т. н.

В пенсионната индустрия функционират лицензирани пенсионни дружества, които управляват регистрирани в съда пенсионни фондове. Създадена е Държавната агенция за осигурителен надзор (ДАОН).

Предстоящите стъпки в по-нататъшното провеждане на системната част на пенсионната реформа са:

➤ пренасочване на част от осигурителната вноска за пенсия от първия към втория стълб от 01.01.2002 г.;

➤ цялостно поемане на ранното пенсиониране от професионалните фондове от 2010 г. (дотогава има преходен режим с право на избор);

➤ трансформиране на Учителския пенсионен фонд в универсален.

Към системната част на предстоящите реформи в социалното осигуряване с известна условност може да се отнесе превръщането на фонд „ПКБ“ в чисто осигурителен фонд „Безработица“, както и възможността за една бъдеща интеграция на всички осигурителни институции или пък изграждането на Единна агенция по приходите.

В параметричната част на реформата предстоящите стъпки обхващат:

➤ постепенно намаляване на съотношението работещи – пенсионери чрез достигане на минимална възраст за пенсиониране 63 години за мъжете и 60 години за жените, съответно 100 и 94 точки;

➤ универсализация на режимите за пенсиониране след изтичане на преходния период до 2004 г. за някои сфери като отбрана, полиция, добивни отрасли и други, където се извършват радикални реформи с масово освобождаване на работна сила;

➤ постепенно изравняване участието на работниците и работодателите в осигурителните вноски;

➤ при по-добро финансово състояние са възможни и промени в параметрите на пенсионната формула – например една година осигурителен

стаж да има по-висок принос (сега този принос е 1 на сто);

Възможно е при преговорите ни с ЕС да се наложат и някои други промени в параметрите на пенсионната система (например постепенно изравняване на възрастта за пенсиониране на мъжете и жените).

Дефицитът в пенсионния фонд – как да се финансира?

Въпросът с дефицита във фондовете на общественото осигуряване има два аспекта:

Първият се отнася до покриването на недостига на средства за един шест-седемгодишен период от началото на реформата в пенсионната система. Този недостиг се дължи на няколко основни фактора:

➤ неблагоприятно съотношение между работещи и пенсионери (почти 1:1) поради застаря-

ване на населението, емиграция и висока безработица;

➤ натрупани права за ранно пенсиониране, които бяха съхранени с преходни разпоредби в Кодекса за задължителното обществено осигуряване и ще се реализират за дълъг период от време;

➤ създаването на професионалните фондове и пренасочването на част от осигурителната вноска на родените след 1959 г. в индивидуална партида и натрупването на сума за получаване на втора пожизнена пенсия;

➤ все още ниска степен на събираемост на осигурителните вноски (около 80%) поради наличието на сива икономика, финансова неустойчивост на много от големите осигурители и ниска осигурителна култура на населението.

Трябва да се посочи, че този дефицит е относителен, т.е. той съществува, защото бе възприета правилна политика на постепенен намаляване на осигурителната тежест.

Другото решение – да се балансират разходите в общественото осигуряване чрез непрекъснато повишаване на осигурителните вноски – водеше до все по-дълбоко навлизане в един порочен кръг – високи вноски – ниска събираемост – още по-високи вноски и т.н. Така се стеснява осигурителната основа и добросъвестните осигурители поемат целия товар. Този подход неминуемо щеше да доведе до крах на пенсионната система – нещо, което вече е факт в Русия и повечето страни в ОНД.

Другият вариант за балансиране на приходите и разходите – да се намаляват пенсиите – бе категорично изключен. Новата пенсионна формула и механизмът за годишно индексирание на пенсиите води до запазване на техния реален размер. За последните четири години у нас реално пенсиите са се увеличили два пъти. В страните, където все още не е направена реформа, пенсиите падат и дори изплащането им се забавя с месеци, без никаква компенсация за инфлацията.

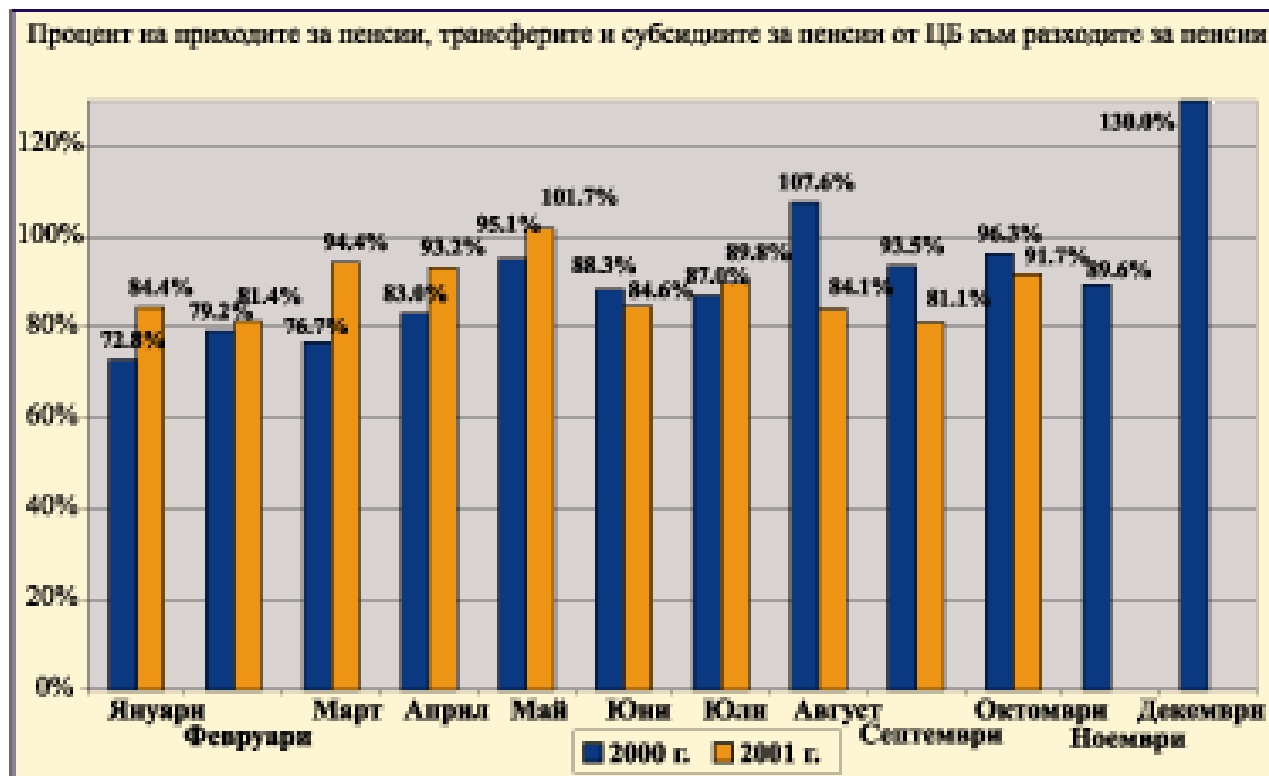
При тези предпоставки въпросът е как да се балансират приходите и разходите в обществената система в този преходен период, докато тя стане финансово устойчива? Има няколко начина:

- чрез субсидии от бюджета (такава е нашата практика досега);

- чрез постъпления от приватизацията;
- чрез външни кредити;
- чрез дългово финансиране.

Вторият начин е привлекателен и се прилага в някои страни (например Полша), но крие рискове, доколкото тези приходи не са постоянни и сигурни. Дълговото финансиране товари бъдещите поколения, което също е некоректно, особено при наличието на един голям вътрешен и външен дълг. Затова субсидирането от бюджета, където постъпленията са главно данъчни, е най-добрият начин за нас. Неправилно е да се мисли, че субсидиите от бюджета намаляват автономността на осигурителната система, защото: първо, става дума за един преходен период, и второ, тази практика масово се прилага в почти цяла Европа. Тук има и един много важен макроикономически ефект – намалява се цената на работната сила откъм разходи извън работната заплата и нараства нейното търсене на пазара на труда.

Вторият аспект на дефицита в системата на общественото осигуряване се отнася до касовото изпълнение на Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. Приходите по месеци не съответстват на разходите – по принцип през първите месеци на годината приходите са по-ниски, а в последните месеци имаме нарастване.

Забележка: Разходите за пенсии м. декември 2001 г. са по предварителни данни.

Годишният бюджет на общественото осигуряване е съставен без никакви резерви (независимо че има нормативно основание за такива) поради факта, че все още той се попълва със субсидии, т.е. пресметнати са всички възможни приходи за годината и разликата се балансира със субсидия от Централния републикански бюджет. При това положение касовите разриви се покриват с предвидените по закон временни безлихвени заеми от държавния бюджет. (Законът предвижда също безлихвени заеми и от други социални фондове, но засега този механизъм не е ползван, за разлика от недалечното минало, когато фонд ПКБ беше постоянен кредитор на държавното обществено осигуряване.). Средствата, които постъпват по сметките на общественото осигуряване ежедневно се превеждат или за изплащане на пенсиите или за възстановяване на ползваните безлихвени заеми.

Предизвикателствата пред пенсионната реформа

За да се предвидят и съответно предотвратят проблемите на пенсионната реформа, трябва да се има предвид нейният характер. Ако се използва отново характеристиката на българската пенсионна реформа като системна и параметрична, могат да се посочат следните по-важни предизвикателства пред тези две нейни направления.

Проблемите пред параметричната част на реформата основно се изразяват в рисковете за ново икономическо и демографско дестабилизиране. Тези рискове могат да бъдат:

- икономически – нисък и отрицателен икономически растеж, спад на заетостта и доходите, финансова несъстоятелност на осигурените, висок дял на сенчестата икономика и др.;

- демографски – по-лоши от предвидените темпове на естествен прирост на населението, нова емиграционна вълна и други;

- политически – спиране на реформата и връщане към по-либерален режим на достъп до осигурителни права или повишаване на пенсиите, без съответната финансова обезпеченост в средносрочен и дългосрочен план.

Рисковете за системната част от реформата са следните:

- обща финансова дестабилизация, фалити на финансови институции и сриване на доверието към пенсионните фондове;

- слабо управление на пенсионните активи и ниска доходност, водеща до разочарование на осигурените;

- политически – замразяване на реформата или пък прекалена либерализация и декапитализация на пенсионните активи в резултат на позволение от закона рискови операции;

- опасности от институционален характер – например капацитетът на НОИ, ефективността на информационната система, културата на обслужването и др.

И в двата случая най-опасни са политическите рискове, защото една съществена промяна на параметрите на сегашния пенсионен модел по конюктурни причини означава нарушаване на токущо сключения обществен договор и тотална загуба на доверие в цялата осигурителна система.

ПРОМЕНИ В КОДЕКСА ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ (КЗОО)

□ Основни цели:

- Кодификация на осигурителните рискове и консолидация на фондовете;
- Намаляване на осигурителната тежест;
- Разширяване на осигурителните права;
- Усъвършенстване на управлението;
- Прецизиране на разпоредбите

□ Кодификация на осигурителните рискове и консолидация на фондовете:

Основни моменти:

- Регламентиране на риска безработица в КЗОО;
- Създаване на осигурителен фонд „Безработица“, предоставящ парични обезщетения, здравно и пенсионно осигуряване на безработния;
- Включване на фонд „Безработица“ в консолидирания бюджет на НОИ

Очаквани ефекти:

- Съгласуваност с параметрите на макрорамката и подготовка на единен консолидиран бюджет на общественото осигуряване;
- Отпадане на ненужните трансфери между фондовете на общественото осигуряване;
- Използване капацитета на НОИ за краткосрочни и средносрочни актюерски разчети и анализи;
- Единен трипартитен орган за съгласувана политика и надзор върху фондовете на държавното обществено осигуряване;
- Утвърждаване на консолидирания бюджет на общественото осигуряване, в това число за риска „безработица“ със закон;

- Използване на персоналния регистър на НОИ;
- Засилване на контрола върху правомерността на получаваните парични обезщетения, в т.ч. и за безработица, без да се увеличават разходите;
- Постепенна хармонизация на осигурителната основа и намаляване на необоснованите методологични и терминологични различия за отделните социални рискове

□ Намаляване на осигурителната тежест:

- Фиксиране на минимални и максимални размери на осигурителния доход в продължение на цяла година;
- Отпадане на задължението за възстановяване на изплатените обезщетения за трудова злополука и професионална болест;
- Отпадане (от 01.01.2003 г.) на внасянето на осигурителни вноски върху обезщетения за временна нетрудоспособност, бременност и раждане

□ Разширяване на осигурителните права:

- Зачитане на допълнителен осигурителен стаж при едновременно осигуряване като наеман работник и като самоосигуряващ се;
- Инвалидите по рождение и с придобита инвалидност до постъпване на работа имат право на инвалидна пенсия за общо заболяване съответно при 1 и 5 години осигурителен стаж;
- Възможност за преизчисляване на пенсията за инвалидност поради трудова злополука при придобит стаж след пенсиониране;
- Увеличаване размера на срочната пенсия, отпускана от Учителския пенсионен фонд

□ **Усъвършенстване на управлението на общественото осигуряване:**

- Участие на синдикатите и работодателите с равен брой членове в Надзорния съвет на НОИ;
- Създаване на отделен фонд за пенсиите, несвързани с трудова дейност и финансирани изцяло от държавния бюджет;
- Усъвършенстване на контролно-ревизионната дейност и механизмите за разсрочване на задълженията към НОИ;
- Подобряване на администрирането на трудовете злополуки

□ **Прецизиране на разпоредбите в КЗОО:**

- Рационализиране на механизмите за внасяне на осигурителните вноски;
- Усъвършенстване на разпоредбите за изплащане на пенсии;
- Подобряване на нормите, регулиращи осигурителните вноски, осигурителния стаж и осигурителния доход.

Събития

На 9 и 10 ноември 2001 г. Министерството на труда и социалната политика и Националният осигурителен институт, с подкрепата на проект „Пенсионна реформа“ на Американската агенция за международно развитие, проведе семинар за журналисти във Велинград по теми, свързани с приоритетите в социалната политика.

В своето изказване г-н Йордан Христосков – управител на Националния осигурителен институт, представи тенденциите в развитието на пенсионната реформа в България, пред-

стоящите промени в Кодекса за задължително обществено осигуряване, както и състоянието на пенсионната система в страната в момента. Водещи експерти от НОИ разказаха за състоянието на втория стълб – допълнителното задължително пенсионно осигуряване, за бюджет 2002 на държавното обществено осигуряване – неговите основни параметри, макроикономически показатели и най-общите му характеристики.

Г-жа Роса Куане, директор на проект „Пенсионна реформа“ към ААМР, ин-

формира участниците в семинара за тенденциите в развитието на пенсионното осигуряване по света.

Втората основна тема на семинара бе проектът „Гаранционен фонд за микрокредитиране“, който бе представен от г-жа Лидия Шулева, министър на труда и социалната политика. Целта на фонда е създаване на нови работни места чрез облекчаване на достъпа на малките и новоучредявани предприятия и на физическите лица до свободни финансови ресурси, необходими за развитие и разширяване на тяхната дейност.

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

НАДЗОРЕН СЪВЕТ

Надзорният съвет на Националния осигурителен институт е създаден със Закона за фонд „Обществено осигуряване“ през 1996 г., а от 1 януари 2000 г. осъществява дейността си на основание чл. 36 от Кодекса за задължително обществено осигуряване.

Надзорният съвет е орган на управление на НОИ и се състои от по един представител на всяка от представителните организации на работниците и служителите и на работодателите, признати по Кодекса на труда, и равен на тях брой представители, определени от Министерския съвет.

Съставът на действащия Надзорен съвет е:

✓ Представители на организациите на работниците и служителите:

Асия Гонева – КНСБ

Димитър Манолов – КТ “Подкрепа”

✓ Представители на организациите на работодателите:

Дикран Тебеян – Българска стопанска камара

Алексей Петров – Съюз за стопанска инициатива на гражданите

Румен Бяндов – БСЧП „Възраждане“

Станимир Цоцов – Българска търговско-промишлена палата

✓ Представители, определени от Министерския съвет:

Лидия Шулева

Емил Мирославов

Атанас Кацарчев

Любомир Куманов

Марио Димитров

Галина Маринска

Председател на Надзорния съвет – Асия Гонева, зам. председатели – Емил Мирославов и Дикран Тебеян.

По-важните функции на Надзорния съвет като орган на управление на НОИ са:

➤ утвърждава основните насоки на дейността на Националния осигурителен институт;

➤ утвърждава проектите на годишния бюджет на държавното обществено осигуряване и отчета му;

➤ осъществява контрол върху дейността на Националния осигурителен институт, Съвета на управителя, управителя и подуправителя;

➤ утвърждава проектите на нормативните актове по държавното обществено осигуряване преди внасянето им за приемане от съответните държавни органи;

➤ по искане на длъжниците към фондовете на държавното обществено осигуряване при изключителни случаи по време на материални затруднения по предложение на управителя може да разсрочи плащането на вземания над 100 000 лв. за срок до три години;

➤ взема решения за придобиване и разпореждане с имуществото на Националния осигурителен институт на стойност над 100 000 лв.;

➤ взема решения за използване средствата от резерва по бюджета на държавното обществено осигуряване.

ПРОМЕНИ ПО ПЕНСИИТЕ И ЕФЕКТЪТ ОТ ТЯХ ПРЕЗ 2001 Г.

Валентина Кръстева, главен директор на Главна дирекция „Пенсии“

Пенсиите за трудова и нетрудова дейност се отпускат при определени условия, посочени в Кодекса за задължително обществено осигуряване (КЗОО). Те са различни и зависят от вида на пенсията – дали тя е свързана с трудовата дейност на осигуреното лице или не зависи от нея. Така например при пенсиите за осигурителен стаж и възраст е необходимо лицето да е навършило определена минимална възраст и да има определено количество точки – сбор от осигурителния стаж и възрастта. Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване изискват да е налице осигурителен стаж, който е различен в зависимост от това на каква възраст се е инвалидизирало осигуреното лице и намалена работоспособност поне 50 на сто, а при пенсиите за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест – лицето да е пост-радало при изрично посочени в кодекса условия.

КЗОО поставя условия и за отпускането на пенсиите, несвързани с трудова дейност – визирани са както лицата, за които се отнасят, така и при какви условия възниква правото. За социалните пенсии за старост се изисква навършването на 70-годишна възраст и наличието на определен доход на член от семейството – по-малък от сбора на гарантирания минимален доход, установен за страната през последните 12 месеца преди искането за пенсия. При социалните пенсии за инвалидност се изисква определена минимална възраст (16 години) и намалена работоспособност повече от 71 на сто.

Размерът на пенсиите се определя по различен начин, като тук отново е необходимо да се има предвид техният вид. Пенсиите, несвързани с трудова дейност, са в определен процент от социалната пенсия за старост, чийто размер се определя от Министерския съвет по предложение на Министерството на труда и социалната политика и Националния осигурителен институт. Пенсиите, които зависят от внасянето на осигурителни вноски, се изчисляват по определена формула (чл. 70, 75 и 79 от КЗОО). Най-общо може да се каже, че техният размер зависи от дохода, върху който са внасяни осигурителните вноски през определен базисен период и от придобития осигурителен стаж.

Разбира се, има и специфични особености за всеки вид пенсия – така например признатият стаж при пенсиите за инвалидност поради общо заболяване или различните коефициенти в зависимост от степента на намалена работоспособност при пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест. Важно значение има и средномесечният осигурителен доход за страната за годината, предхождаща отпускането на съответния вид пенсия за трудова дейност.

След отпускането на пенсиите размерът им не остава непроменен. Може да се каже, че в някои случаи пенсиите се променят, независимо от волята на пенсионера, а в други случаи законодателството предоставя такава възможност, но тя зависи изцяло от волята на лицето.

Съгласно чл. 100 от КЗОО (изменен през 2001 г.), пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се осъвременяват ежегодно от 1 юни с решение на Надзорния съвет на НОИ. Осъвременяването се извършва в зависимост от нарастването на осигурителния доход за страната и индекса на потребителските цени през предходната календарна година. На основание този законов текст, с решение № 2.1 от протокол № 6 от 23 април 2001 г., Надзорният съвет на НОИ реши от 1 юни 2001 г. да се увеличат с 10 на сто пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември 2000 г. включително. Едновременно с това с ПМС № 106 от 27 април 2001 г. беше определен нов размер на социалната пенсия за старост 44 лв., считано от същата дата – 1 юни 2001 г. Това е обяснимо, като се има предвид, че освен пенсиите, несвързани с трудова дейност, от размера на социалната пенсия за старост зависят минималните размери на пенсиите за трудова дейност и максималният размер на получаваните пенсии, както и част от добавките към тях. Важно е да се знае, че при това ежегодно осъвременяване всяка пенсия получава реално увеличение, т.е. няма случаи, при които да се запази получаваният до тази дата размер.

Минималните размери на пенсиите се увеличиха както следва:

- личните пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1–3 КЗОО – 50,60 лв., а тези по чл. 68, ал. 4 – 46,20 лв;

- личните пенсии за инвалидност поради общо заболяване нараснаха на 61,60 лв., 57,20 лв. и 46,20 лв. (в зависимост от процента намалена работоспособност);

- личните пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест – 66,00 лв., 61,60 лв. и 50,60 лв. (в зависимост от процента намалена работоспособност);

- наследствените пенсии – 39,60 лв.;

- пенсия за военна инвалидност – 66,00 лв., 61,60 лв. и 50,60 лв. за редници и сержанти (в зависимост от процента намалена работоспособност) и 70,40 лв., 66,00 лв. и 52,80 лв. за офицери (в зависимост от процента намалена работоспособност);

- пенсии за гражданска инвалидност – 66,00 лв., 61,60 лв. и 50,60 лв. (в зависимост от процента намалена работоспособност);

- социална пенсия за инвалидност – 52,80 лв. и 48,40 лв. (в зависимост от процента намалена работоспособност).

Максималният размер на получаваните една или повече пенсии, без добавките към тях, от 1 юни

2001 г. нарастна на 176,00 лв. – четирикратният размер на социалната пенсия за старост, съгласно § 6, ал. 1 от Преходните и заключителни разпоредби на КЗОО. Средният месечен размер на една пенсия от 1 юни 2001 г. е 86,71 лв., като за месец май той е 78,78 лв. или нарастването е 110,07 %. От същата дата се увеличи и средният месечен размер на пенсионер на 93,81 лв. или нарастване 110,36% спрямо размера през месец май – 85,00 лв.

Докато осъвременяването на пенсиите се извършва ежегодно, увеличението, което се извърши от 1 юли 2001 г., беше еднократно. Правното основание за това увеличение са създадените алинеи 3 и 4 на §7 от ПЗР на КЗОО. Съгласно тези разпоредби индивидуалният коефициент на лицата, чиито пенсии са отпуснати по отменения Закон за пенсиите и включват осигурителен доход за периода след 31 декември 1996 г., се преизчислява еднократно, като средномесечният осигурителен доход на лицето за периода след 31 декември 1996 г. се отнесе към средномесечния осигурителен доход за страната за същия период. Пенсии на тези лица се преизчислиха служебно от 1 юли 2001 г.

Вследствие прилагането на тези законови разпоредби бяха променени индивидуалните коефициенти на 243 236 пенсионери за 243 779 пенсии. Без реално увеличение останаха 96 622 пенсии, а за останалите 147 157 пенсии средното увеличение е 3,15 лв.

Средният размер на индивидуалния коефициент от увеличение на първата пенсия нарастна от 1,381 на 1,429 или средно 3,48%. Без увеличение останаха 96 291 пенсии. Средният основен размер на първите пенсии се увеличи от 103,04 лв. на 104,94 лв. или с 1,90 лв. (1,85%).

Преизчислението по § 3 и 4 от ПЗР на КЗОО засегна лица, получаващи пенсии за осигурителен стаж и възраст и пенсии за инвалидност. За 221 162 първи пенсии за осигурителен стаж и възраст увеличение получиха 142 781 души или 64,46%. Средното увеличение на индивидуалните коефициенти на първите пенсии е 3,20%. Средното увеличение на получените увеличения 142 781 пенсии е 3,06 лв. При 22 074 пенсии за инвалидност увеличение получиха 4 376 или 19,61%. За тези 4 376 пенсии средното увеличение е 6,16 лв. Средното увеличение на индивидуалните коефициенти на първите пенсии за инвалидност е 8,28%.

Както беше вече посочено, извън годишното осъвременяване на пенсиите, осигурителното законодателство допуска при определени условия

пенсиите да се изменят, но това са само възможности и зависят от волята на пенсионерите.

Първата възможност е дадена с разпоредбата на чл. 102 от КЗОО. Съгласно този текст лицата, на които е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст или за инвалидност поради общо заболяване, могат да поискат отпускане на нова пенсия за придобит осигурителен стаж и осигурителен доход след пенсионирането, ако това е по-благоприятно за тях. Преизчисляването на пенсиите се извършва по реда на чл. 70 (за пенсиите за осигурителен стаж и възраст), съответно по реда на чл. 75–77 КЗОО (за пенсиите за инвалидност поради общо заболяване) за осигурителен стаж, придобит след пенсионирането. Същите лица могат да поискат преизчисление на пенсията само за осигурителния стаж, придобит след пенсионирането по реда на чл. 70, ал. 1 и чл. 75, ал. 1 от КЗОО.

Преизчисляването на пенсиите по реда на чл. 102 може да се прави само веднъж през една календарна година по заявление на пенсионера.

Преизчисление на пенсиите за трудова дейност може да се извършва при условията на чл. 21, ал. 3 от Наредбата за пенсиите. Съгласно тази разпоредба, лицата, на които са отпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст или пенсии за инвалидност поради общо заболяване след 1 януари 2000 г., могат да поискат изчисляване на пенсията от осигурителния доход за друг тригодишен период до 1 януари 1997 г., ако това е по-благоприятно за тях. Промяната на тригодишния период може да се прави само веднъж след отпускането на пенсията, като размерът ѝ се определя от датата на заявлението. Такава промяна могат да поискат и лицата с отпуснати пенсии за изслужено време и старост, които не са реализирали това право до 31 декември 1999 г.

Осигуряването в числа

НАСЕЛЕНИЕ ПОД, ВЪВ И НАД РАБОТОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ

Години	Общо				Мъже				Жени			
	Всичко	под работоспособна	в работоспособна	над работоспособна	Всичко	под работоспособна	в работоспособна	над работоспособна	Всичко	под работоспособна	в работоспособна	над работоспособна
1990	8 669 269	1 875 743	4 805 944	1 987 582	4 269 998	962 257	2 541 736	766 005	4 399 271	913 486	2 264 208	1 221 577
1991	8 595 465	1 816 276	4 780 601	1 998 588	4 229 449	932 101	2 526 815	770 533	4 366 016	884 175	2 253 786	1 228 055
1992	8 484 863	1 741 570	4 732 866	2 010 427	4 169 133	893 999	2 495 863	779 271	4 315 730	847 571	2 237 003	1 231 156
1993	8 459 763	1 697 204	4 738 559	2 024 000	4 151 638	871 552	2 493 215	786 871	4 308 125	825 652	2 245 344	1 237 129
1994	8 427 418	1 650 585	4 741 244	2 035 589	4 129 966	847 153	2 487 978	794 835	4 297 452	803 432	2 253 266	1 240 754
1995	8 384 715	1 598 254	4 745 424	2 041 037	4 103 368	819 933	2 487 041	796 394	4 281 347	778 321	2 258 383	1 244 643
1996	8 340 936	1 551 972	4 749 223	2 039 741	4 077 501	796 156	2 487 416	793 929	4 263 435	755 816	2 261 807	1 245 812
1997	8 283 200	1 499 683	4 749 476	2 034 041	4 044 965	769 291	2 487 446	788 228	4 238 235	730 392	2 262 030	1 245 813
1998	8 230 371	1 451 378	4 750 328	2 028 665	4 014 071	744 321	2 488 568	781 182	4 216 300	707 057	2 261 760	1 247 483
1999	8 190 876	1 411 375	4 752 806	2 026 695	3 990 729	724 035	2 490 470	776 324	4 200 147	687 340	2 262 336	1 250 471
2000	8 149 468	1 373 342	4 748 150	2 027 976	3 967 423	704 023	2 492 181	771 219	4 182 045	669 319	2 255 969	1 256 757

ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

ПОКАЗАТЕЛИ	1994 г.	1995 г.	1996 г.	1997 г.	1998 г.	1999 г.	2000 г.
БВП по цени на съотв. година (млн. лв.)	525 552	880 322	1 748 701	17 055 205	21 577 020	22 776,4	25 453,6
И Н Ф Л А Ц И Я:							
ИНДЕКС, ПРИ БАЗА ПРЕДХ. ГОДИНА	187,07%	162,09%	223,01%	1182,24%	122,29%	101,8%	110,4%
НАСЕЛЕНИЕ СРЕДНОГОДИШНО	8 443 600	8 406 100	8 362 800	8 312 100	8 256 786	8 210 624	8 170 172
НАСЕЛЕНИЕ В КРАЯ НА ГОДИНАТА	8 427 418	8 384 715	8 340 936	8 283 200	8 230 371	8 190 876	8 149 468
ЗАЕТИ ЛИЦА /средногодишен брой/	3 241 601	3 282 183	3 285 877	3 157 437	3 152 554	3 087 830	2 943 351
БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА (средногодишен брой)	537 019	434 627	422 532	536 704	458 170	527 058	693 482
РАВНИЩЕ НА БЕЗРАБОТИЦА	14,04%	11,37%	11,05%	14,04%	12,20%	13,79%	18,10%
БРОЙ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА (ср. год. брой)							
в системата на задължително обществено осигуряване							
задължително обществено осигуряване	2 940 434	3 092 124	3 473 528	3 450 170	3 326 424	2 863 315	2 306 259
БРОЙ НА ПЕНСИОНЕРИТЕ (ср. год. брой)	2 431 750	2 416 470	2 395 183	2 386 446	2 389 552	2 383 980	2 379 924
РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ (млн. лв.)	50 937	70 003	121 191	1 064 034	1 778 941	1 913,54	2 467,03
ОСНОВНИ ПЛАЩАНИЯ (лв.)							
МИНИМАЛНА РАБОТНА ЗАПЛАТА	1 772	2 477	3 825	33 914	51 233	64,00	75,33
СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА ЗА СТРАНАТА	4 960	7 597	13 965	132 317	187 438	201,00	238,00
ГАРАНТИРАН МИНИМАЛЕН ДОХОД	1 041	1 421	2 288	19 251	31 040	37,30	38,65
МЕСЕЧНА ДОБАВКА ЗА 1 ДЕТЕ	310	430	664	6 755	8 555	8,56	8,56
СРЕДНА ПЕНСИЯ	1 712	2 368	4 140	36 565	60 899	66,24	86,41
СОЦИАЛНА ПЕНСИЯ	1 140	1 567	2 342	22 053	31 675	35,83	40,00
МАКСИМАЛНА ПЕНСИЯ	2 786	3 749	6 331	56 931	95 025	107,48	160,00
ОБЕЗЩЕТЕНИЕ ПРИ БЕЗРАБОТИЦА	1 926	2 571	5 782	30 136	54 030	63,18	73,90
ДОХОДИ от дом. бюдж. (годишно - лв.)							
ПАРИЧЕН ДОХОД НА ЛИЦЕ	27 774	40 367	67 876	639 571	1 074 021	1 193	1 274
ОБЩ ДОХОД НА ЛИЦЕ	39 560	58 554	89 446	900 285	1 432 320	1 502	1 574
ПАРИЧЕН РАЗХОД НА ЛИЦЕ	28 155	41 050	72 408	619 715	1 050 447	1 158	1 241
ОБЩ РАЗХОД НА ЛИЦЕ	31 743	46 669	80787	752 380	1 207 471	1 301	1 383

Забележка: Данните за 1999 и 2000 г. са в деноминирани лева.

Източник: НОИ, НСЗ, НСИ.

**СРЕДНОМЕСЕЧНА РАБОТНА ЗАПЛАТА И СРЕДНОМЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД
ЗА СТРАНАТА ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ИНДИВИДУАЛЕН КОЕФИЦИЕНТ (лв.)**

месеци	1 9 9 7 г.	
	„ср. мес. раб.“	„ср. мес. осигур.“
януари	30 322	27 782
февруари	55 909	52 713
март	101 617	80 121
април	117 995	101 144
май	137 301	119 402
юни	152 230	125 833
юли	146 690	129 270
август	148 124	132 939
септември	166 750	138 426
октомври	161 765	142 115
ноември	169 738	150 185
декември	185 173	167 614
1997 г.	132 317	113 557

1 9 9 8 г.		
януари	159 480	152 017
февруари	160 333	150 119
март	171 930	157 686
април	175 095	162 211
май	174 865	160 687
юни	180 575	161 619
юли	179 763	164 605
август	178 093	164 840
септември	187 998	171 604
октомври	183 862	177 458
ноември	183 745	180 828
декември	190 410	183 587
1998 г.	183 250	164 790

1 9 9 9 г.		
януари	183 368	177 303
февруари	182 758	175 802
март	193 111	176 152
април	192 412	174 496
май	201 197	178 629
юни	197 043	178 851
юли	199,83	183,92
август	200,09	181,88
септември	210,91	185,75
октомври	201,95	183,23
ноември	205,32	183,97
декември	211,47	186,99
1999 г.	201,00	180,05

2 0 0 0 г.		
януари	204	192,10
февруари	208	195,53
март	222	209,46
април	224	208,52
май	231	215,74
юни	229	208,23
юли	228	215,66
август	227	218,11
септември	241	224,27
октомври	230	226,35
ноември	240	248,50
декември	253	252,52
2000 г.	238,00	217,11

ФИНАНСОВО СЪСТОЯНИЕ НА БЮДЖЕТА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ за периода 1994–2000 г.

	1994 г.	1995 г.	1996 г.	1997 г.	1998 г.	1999 г.	2000 г.
ПРИХОДИ – ОБЩО	60 535 465	81 742 600	137 686 7081	395 714 050	2 188 930 592	2 439 763,7	2 995 985,6
I. СОБСТВЕНИ ПРИХОДИ – ОБЩО	49 523 170	73 525 690	130 481 930	1 310 492 426	2 022 923 568	2 108 063,9	2 445 593,7
1. Бюджетен остатък от предходната година	231 450	952 363	1 054 010	1 182 19 014	74 153,3	108 802,5	
2. Осигурителни вноски – общо	46 679 199	69 673 445	124 064 764	1 283 077 292	1 867 481 088	1 972 629,2	2 197 928,8
3. Други собствени приходи	2 843 971	3 620 795	5 464 803	26 361 124	37 223 466	61 281,4	138 862,5
II. ПРИХОДИ ОТ ДРУГИ ИЗТОЧНИЦИ (трансфери и външно финансиране)	11 012 295	8 216 910	7 204 777	85 221 624	166 007 024	331 699,8	550 391,9
РАЗХОДИ – ОБЩО	60 304 015	80 790 237	136 632 6981	283 750 518	2 114 777 261	2 330 961,2	2 985 295,4
1. ПЕНСИИ	48 151 664	66 079 537	114 666 768	1 077 025 842	1 803 302 622	1 952 687,0	2 534 520,8
2. ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ПО КЗОО	5 311 987	7 451 962	11 412 379	102 431 691	172 850 201	173 011,2	152 310,9
3. ПОМОЩИ ПО УКАЗА ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА РАЖДАЕМОСТТА	5 232 402	6 766 140	9 534 095	90 043 681	113 386 863	106 473,9	106 321,7
4. МЕСЕЧНИ ДОБАВКИ ЗА ДЕЦА- ИНВАЛИДИ по чл. 40 от ЗЗРСИИ				239 217	1 265 288	2 294,4	2 539,2
5. АДМИНИСТРАТИВНИ РАЗХОДИ	281 477	442 012	848 609	14 010 087	23 972 287	27 054,7	36 849,3
6. ВНОСКИ В ЦЕНТРАЛНИЯ РЕПУБЛИКАНСКИ БЮДЖЕТ	1 291 693						
7. ДРУГИ РАЗХОДИ	34 792	50 586	170 847			69 440,0	152 753,3
Резерв за гарантиране на осигурителните плащания (наличност в края на периода)	231 450	952 363	1 054 010	111 963 532	74 153 331	108 802,5	10 690,2

ФУНКЦИИ НА НОИ ПО ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ

Данка Шопова,
началник отдел „Фондове за задължително допълнително пенсионно осигуряване“

Задълженията на НОИ по допълнителното задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) са свързани със събирането на осигурителните вноски, установяването на лицата, за които се отнасят, и превеждането им в пенсионните фондове. Функциите на НОИ по събирането и разпределянето на осигурителните вноски, в това число и на вноските по ДЗПО, са регламентирани с наредба, приета с ПМС № 198 от 27.09.2000 г.

Вноските по ДЗПО се внасят, съгласно наредбата, по отделни сметки, открити от териториалните подразделения на НОИ в обслужващите ги банки. Ежедневно, в края на работния ден, тези банки превеждат набраните средства в Българска народна банка по специална набирателна сметка. Размерите на вноските за ДЗПО – за универсални и професионални фондове, съгласно Кодекса за задължителното обществено осигуряване (КЗОО), се определят ежегодно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. За 2002 г. се предвижда вноската за универсалните пенсионни фондове (УПФ) да бъде 2%, а за професионалните пенсионни фондове (ППФ) – да се запази досегашният размер. Осигуряването в професионален пенсионен фонд започна от началото на 2000 г. и е в размер на 12% за работещите при условията на първа категория труд и 7% за тези, които работят при условията на втора категория труд.

Осигурителите внасят с едно платежно нареждане вноските за всички работещи и с декларация образец № 1 подават персонална информация за лицата, за които се превеждат вноските, размера на дохода, върху който се осигуряват, размерите на вноските за различните фондове и месеца, за който се отнасят. Тази информация се натрупва в Персонален регистър. На базата на подадената инфор-

мация НОИ прави съответствие с данните за приходите от осигурителите, т.е. „персонализира“ вноските. Средствата, събрани за допълнително осигуряване, могат да бъдат преведени на пенсионноосигурителните дружества (ПОД), които управляват пенсионните фондове, когато бъде установено това съответствие. Поради това за НОИ е важно както своевременното превеждане на вноските, така и подаването на информацията за осигурените лица.

Съгласно чл. 137, ал. 3 от КЗОО, осигурените лица участват в универсалните и професионалните фондове чрез подаване на заявление до ПОД. Образците на тези заявления са утвърдени от управителя на НОИ с инструкции № 14/08.11.2000 г. и № 3/15.02.2001 г. Неизбралите пенсионен фонд – универсален и/или професионален, подлежат, съгласно КЗОО, на служебно разпределение между регистрираните пенсионни фондове.

Наредбата за функциите на НОИ по събиране и разпределяне на задължителните осигурителни вноски предвижда третият екземпляр от заявлението да се предоставя от ПОД на НОИ до 20-то число на текущия месец. НОИ приема и обработва заявленията. Обработката се състои в проверка за съответствие между заявлението и електронния запис на информацията от него, за коректността на попълването му и съответствието с Персоналния регистър. С тази обработка се цели и установяване на съответствие с информационната база на ПОД. Приетите заявления съставляват картотеката на осигурените лица по фондове.

Служебното разпределение на неизбралите фонд осигурени лица се извършва по начин и ред, определени от Държавната агенция за осигурителен надзор (ДАОН) и НОИ. Основният принцип на разпределение, възприет с утвърдените методики за служебно

разпределение в професионални и универсални фондове, е пропорционалният. Служебното разпределение по фондове на неизбралите се извършва пропорционално на броя на осигурените във фондовете лица. Неизбралите фонд се разпределят случайно по фондовете. Изключение от общото правило при неизбралите професионален фонд е направено за лицата, които съгласно Предходните и заключителните разпоредби на КЗОО до 31.01.2001 г. не са избрали фонд, както и за тези, подали повече от едно заявление за участие във фонд в този срок. Те се разпределят по равно между регистрираните ППФ. В методиката за служебно разпределение в универсален фонд е предвидено лицата, дублирали избора на фонд в срока по чл. 138, ал. 3 от КЗОО, да бъдат разпределени по равно между регистрираните УПФ. Служебното разпределение се извършва от комисия, включваща представители на НОИ, ДАОН и един представител на ПОД. НОИ има задължението в седемдневен срок от разпределението да изпрати информацията за служебно разпределените лица на ПОД.

Получените вноски НОИ е длъжен да преведе по сметката на пенсионния фонд в 10-дневен срок от постъпването им в специалната сметка в БНБ при условие, че има съответствие между получените вноски и подадената информация от осигурителите. Взаимоотношенията между НОИ и ПОД, свързани с ДЗПО, се уреждат с договор. Основните клаузи от договора се отнасят до сроковете и вида на представяната информация, превода на средствата и санкциите при неизпълнение.

С влизането в сила на КЗОО от 01.01.2000 г. възникна и задължението за осигуряване в професионален фонд. Изборът на професионален фонд започна от началото на декември с.г., след лицензирането на ПОД и регистрацията на ППФ. До 31.01.2001 г., в по-голямата си част, работещите при условията на първа и втора категория труд подадоха заявление за участие. Първите средства на ППФ бяха преведени в средата на май. Към 20.11.2001 г. осигурените лица в ППФ са 149 064 души и се разпределят по фондове както следва:

Наименование на ППФ	Осигурени лица към 20.11.2001 г.	Относителен дял (%)	Преведени суми (хил. лв.)
ППФ „Доверие“	51 307	34,45	18 972
ППФ „Съгласие“	28 452	19,1	8411
БППФ	11 347	7,62	3067
ПСКПФ „Родина“	6067	4,07	1521
ЗППФ „Алианц България“	33 196	22,29	12 944
„Ай Ен Джи“ ППФ	5328	3,58	1186
ППФ „Берлинише Лебен“	124	0	34
ППФ „Нютон Сила“	5708	3,83	1203
„Лукойл гарант-България“ ППФ	7535	5,06	3125

Около 90% от вноските за ДЗПО на работещите при условията на първа и втора категория труд са преведени на ПОД. Към 20.11.2001 г. на ППФ са преведени общо над 50 млн. лв.

Съгласно § 4 от ПЗР на КЗОО, до 31.12.2009 г. пенсиите за ранно пенсиониране на работещите при условията на първа и втора категория труд се отпускат от НОИ и натрупаните средства в професионалния фонд се прехвърлят във фонд „Пенсии“

на ДОО. Към 20.11.2001 г. от професионалните фондове са преведени средства в ДОО в размер на 392 хил. лв. и се отнасят за 1115 души, възползвали се от ранното пенсиониране.

Изборът на УПФ стартира в средата на февруари 2001 г. До 30.09.2001 г. заявления за участие в УПФ са подадени от над 1 100 000 души. Разпределението на подадените заявления по универсални фондове е следното:

Наименование на УПФ	Брой подадени заявления
УПФ „Доверие“	471 145
УПФ „Съгласие“	244 741
БУПФ	160 902
УСКПФ „Родина“	116 074
ЗУПФ „Алианц България“	91 300
„Ай Ен Джи“ УПФ	67 987
УПФ „Нютон Сила“	40 112
„Лукойл гарант-България“ УПФ	39 910

Подадените от дружествата заявления са в процес на обработка в НОИ.

ЕДИННА ИНФОРМАЦИОННА СИСТЕМА ЗА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

Марин Калчев,
главен директор на Главна дирекция „Информационни технологии“

Изграждането и поддръжката на интегрирана информационна система е основната функция на Главна дирекция „Информационни системи“ на НОИ. Системата обслужва структурата на института, в качеството му на национална организация с две нива на отчетност: Централно управление и 28 териториални поделения. Всички компоненти на интегрираната информационна система осигуряват предоставяне на необходимата информация на осигурителите, осигурените лица, ползвателите на обезщетения и заинтересованите външни институции. Създадена е възможност за получаване и изпращане на информацията, необходима за захранване на подсистемите, от и за други ведомства по определен формат и периодичност.

- Кои са основните компоненти на интегрираната информационна система на социалното осигуряване и техните функционалности:

- *Регистър на осигурителите* – това е ядрото на информационната система. Като подсистема включва въвеждане, съхранение и обобщаване на идентификационните данни, базирани на единен идентификационен код БУЛСТАТ за юридическите субекти и ЕГН/ЕНЧ за физическите лица. Използва се информацията от Регистър БУЛСТАТ на Националния статистически институт и Регистър „Население“ на ГД „ГРАО“. Чрез него се следи активността на осигурителите – прекратяване и възобновяване на дейност, респ. осигурителни задължения. Информацията се натрупва на регионално ниво и се репликира на централно. Необходимите номенклатури и класификатори се поддържат на централно ниво.

- *Персонален регистър на осигурените лица* – информацията в него се натрупва чрез ежедневно приемане и обработка на декларации в териториалните поделения на НОИ от самоосигуря-

ващите се и работодателите за осигурените от тях лица по всички, определени от Кодекса за задължителното обществено осигуряване (КЗОО) и Закона за здравното осигуряване, осигурителни случаи. Предвижда се възможността за подаване на декларации по електронен път. Извършва се автоматично валидиране и репликиране на данните на централно ниво. Включен е модул за обработка на приложенията в годишните данъчни декларации за изравняване дължимите вноски на осигуряващите се върху предварително заявен доход.

- *Централен регистър на осигурените лица в специалните ведомства* – създаден и се поддържа на централно ниво.

- *Централен регистър на осигурените за допълнително задължително пенсионно осигуряване в професионални и универсални фондове* – централизирана обработка по приемане и контрол на индивидуални заявления за участие във фондове за ДЗПО, служебно разпределяне, контрол и разпределяне на средствата по индивидуалните партии на осигурените лица, изготвяне на финансови и статистически отчети по тази дейност.

- *Система за администриране на осигурителните вноски* – осигурява обработка на данни за плащания чрез банки и пощи – изцяло по електронен път, за прихода по всички определени в КЗОО фондове – Фонд „Обществено осигуряване“, „Здравно осигуряване“, „Професионална преквалификация и безработица“, „Учителски пенсионен фонд, „Допълнително задължително пенсионно осигуряване“ и всички видове плащания – осигурителни вноски, лихви, погасяване на начети. Осигурява контрол върху коректността на платците на регионално ниво. Информацията се репликира на централно ниво за актуализиране изравнителната сметка на осигурителя и индивидуалната партия на осигуреното лице.

– Система за спазване на осигурителните задължения – функционира на централно и регионално ниво на основата на изравнителната сметка на осигурителя, изградена на базата на Персонален регистър, осигурителни вноски и обезщетения и контролно-ревизионна дейност. Създава рискови профили за следене на задълженията и осъществяване на контролни функции.

– Система за администриране на краткосрочните обезщетения – обработка и контрол на платежни искания за краткосрочни обезщетения изцяло по електронен път на регионално ниво. Информацията ще се репликира на централно ниво за „Система за спазване на осигурителните задължения“.

– Администриране на контролно-ревизионната дейност и погасяване на задълженията – функционира на регионално ниво, но информацията ще се репликира на централно ниво за „Система за спазване на осигурителните задължения“.

– Система за регистрация, наблюдение и отчитане на трудовите злополуки и професионални болести – функционира на регионално и централно ниво, като предоставя богата информация, обслужваща НОИ и външни заинтересовани от трудовия травматизъм институции.

– Система за администриране на дългосрочните обезщетения (пенсии) – осигурява регистриране, цялостна обработка по отпускане, персонални промени, масови преизчисления, изплащане и статистическо наблюдение на пенсиите на основата на изграждане на индивидуален профил на пенсионера, включващ и връзка с индивидуалната партида на осигуреното лице в Персоналния регистър, индивидуална партида на плащанията му, финансово разчитане с платците на регионално и централно ниво. Изготвят се всички необходими документи и данни, обслужващи пенсионера и намесените институции.

– Системи за натрупване, обработка и предоставяне на статистическа и актюерска информация – осигуряват изготвяне на отчети за вноски, краткосрочни и дългосрочни разходи в различни разрези и периодичност.

– Документно-проследяваща система на обжалванията – функционира на регионално и централно ниво и обслужва всички направления от тази дейност на НОИ.

– Система за предоставяне на управленска информация – подпомага мениджърските нива в института при вземане на решения на регионално и централно ниво.

– Система за следене на работното натоварване, контрол на сигурността и персоналната отговорност на служителите – контролира работните потоци на базата на заложен в всички компоненти нива на достъп, приоритети, законни срокове и изисквания.

– Система за архивиране и сигурност на информацията – осигурява надеждна защита, като изолира директния достъп до базите данни, а само чрез интерфейсите на системата поддържа надеждни архиви.

• Основни характеристики на системата:

– Единство на цялостната технология, базирано на Windows NT, MS DNA, MS Information Server, ASP 3.0, MS SQL Server 7.0;

– Обектно ориентирано програмиране с MS Visual Studio, Rational като средство за проектиране и тестване, Cristal Report 8.0 и 8.5 за генериране на рипорти;

– Единство на логическата структура на данните, използвани номенклатури и класификатори;

– Параметрична архитектура на бизнесправила, валидационни правила и т.н. в табличен вид, не в програмния код, позволяваща лесна поддръжка при законодателни промени;

– Обектноориентиран, модулен принцип на софтуерните решения, позволяващ модификацията и добавянето на атрибути да не влияе върху ефективността на модулите;

– Унифициран интерфейс, улесняващ потребителя;

– Многопотребителски принцип – промяната броя на потребителите не налага промени в софтуера;

– Динамика – постига се чрез обработка на транзакции и обработки в извънработно време, осигуряващи актуалност и възстановяване на данни при нужда;

– Независимост на данните, постъпващи по INTERNET от основните бази данни;

– Отвореност – позволява добавяне на нови и интегриране на външни компоненти.

ПРИОРИТЕТИ В МЕЖДУНАРОДНИТЕ КОНТАКТИ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Теодора Нончева, директор на дирекция „Международна дейност“

Международните дейности и контакти на НОИ са ориентирани в две основни направления - проекти за подкрепа на институционалното развитие и сътрудничество с други осигурителни институции и международни организации.

Управление на проекти

Проектът за администриране на НОИ, финансиран със заем от Световната банка на стойност 24,3 млн. щ. долара, се реализира от 1997 до 2001 г. и има два компонента. Първият има инвестиционен характер и е насочен към повишаване събиращемостта на осигурителните вноски и операционната ефективност, в т.ч. изграждане на съвременна информационна система. Вторият компонент на проекта има за цел да подобри институционалния капацитет на НОИ чрез развитие на възможностите за актюерско моделиране, анализ на политиката, връзки с обществеността и управление на човешките ресурси.

Проектът се счита за един от най-успешните в практиката на Световната банка. В тази връзка през 2002 г. се предвижда да бъде направена презентация във Вашингтон, на която НОИ да представи своя опит пред водещи експерти от централата на Световната банка и страните от Централна и Източна Европа, които реализират или планират подобни проекти.

Институционалното развитие на НОИ се подкрепя и от други външни партньори и донори. Програмата на ООН за развитие съдейства за разкриване на квалификационен център и за обучението на управленския състав на НОИ в областта на администрирането на социалното осигуряване и актюерските разчети. Помощта се реализира чрез безвъзмездно дарение на Холандското правителство в размер на 390 900 щ. долара.

Департаментът по труда на САЩ участва в реализацията на два от компонентите на проекта на Световната банка – обучение на актюери и обучение в областта на стратегическото планиране и анализ. Обучението се осъществява както под формата на учебни посещения на експерти от НОИ в академични и административни институции на САЩ, така и в организиране на международни семинари с представители на почти всички страни в преход. През декември 2001 г. в България се състоя международна конференция по стратегическо планиране с участие на лектори от Националната академия по социално осигуряване на САЩ.

Международно сътрудничество

НОИ е единствената българска осигурителна институция, която е член на Международната организация по социално осигуряване (МАСО). Сътрудничеството се осъществява под формата на обмяна на информация и опит в областта на законодателството и администрирането на социалното осигуряване. По време на 27-ата генерална асамблея, която се състоя в Стокхолм през септември 2001 г., управителят на НОИ беше избран за член на Бюрото на МАСО за периода 2002–2004 г. Тази изборна длъжност позволява да се представят специфичните интереси и информационните потребности на българските осигурителни институции и да се лобира за активизиране на дейностите и изследователските програми на МАСО в полза на реформиращите се осигурителни системи в страните от Централна и Източна Европа.

Сътрудничеството с европейските международни организации е друг важен елемент от международната дейност на НОИ, чието значение се определя и от изискванията за хармонизиране на българското социално законодателство с европейските стандарти в

предприсъединителния период. НОИ има представители в три подкомитета към основния направляващ комитет по Социална кохезия на Съвета на Европа, които отговарят за координацията на социалноосигурителните схеми, за стандартизиращите документи и за разработване на сравнителни таблици на осигурителните системи в европейските страни.

Същевременно експерти от НОИ участват в работните групи по две от главите на преговорите за присъединяване към ЕС: „Свободно движение на хора“ и „Социална политика“.

Наред с изброените международни организации НОИ партнира с всички държави, чиито приоритети включват подкрепа на икономическите и социалните реформи в региона. Двустранното сътрудничество е особено активно със САЩ, Великобритания и Германия.

Американската агенция за международно развитие (ААМР) е един от най-активните партньори на НОИ в процеса на реализация на пенсионната реформа и преминаването от едноколонна към многоколонна система за социално осигуряване. Консултантската помощ се осъществява от проект „Пенсионна реформа“ към ААМР, чиито експерти оказваха съществена помощ при разработването на законодателството и продължават да подпомагат прилагането му, в разработването на информационна система, издаване на печатни публикации и медийни кампании, поддържане на гореща телефонна линия в НОИ по актуални въпроси на пенсионното осигуряване и др.

Приоритет на сътрудничеството с Ноу-хау фонда на Великобритания е развитието на човешките ресурси. То се осъществява успоредно със съответния компонент от проекта на Световната банка. Консултантската помощ се оказва от фирма РАІ и от екип преподаватели в УНСС – София. Консултантите на Ноу-хау фонда съдействаха за разработването на система за оценка на трудовото изпълнение, правила за определяне на трудовото въз-

награждение, обучение по управленски умения на ръководния персонал в системата на НОИ и др.

Приоритет на сътрудничеството с Германия е осигуряването при трудова злополука и професионални заболявания, в частност – методиката за диференциране на осигурителните вноски за този риск, която предстои да бъде въведена до 2003 г. в съответствие с разпоредбите на Кодекса за задължително обществено осигуряване. Източниците за финансиране на учебни посещения и обмен на специалисти са ограничени, тъй като страните членки на ЕС насочват помощта си към източноевропейските страни посредством общите фондове на Съюза и техните държавни институции не разполагат със собствени ресурси за тази цел. Поради това НОИ предвижда да кандидатства с тематичен проект по програма „Леонардо“ през 2002 г. или да ползва други източници на средства по програма ФАР.

През октомври 2000 г. НОИ подписа декларация за сътрудничество с Полския осигурителен институт (ZUS). Декларацията предвижда обмен на нормативни документи, статистика, изследвания, консултации и други форми за взаимно информиране и обогатяване на административния капацитет на двете институции.

Много други страни в процес на реформи проявяват интерес към българското социално законодателство и институционалния опит на НОИ. Сред тях са Русия, Украйна, Туркменистан, Грузия, Република Беларус, Република Азербайджан.

България е една от първите източноевропейски страни, която реализира успешно преминаването към съвременен модел на социално осигуряване. До голяма степен успешният ход на реформите се дължеше и все още се определя от международното партньорство и адаптивността на страната ни към изискванията за конкурентност на човешките ресурси, хармонизиране с европейските социални стандарти и демократизация в сферата на човешките права.

РАЙОННО УПРАВЛЕНИЕ „СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ“ – БЛАГОЕВГРАД

Антоанета Станишева, директор на РУСО – Благоевград

Районно управление „Социално осигуряване“ – Благоевград, е териториално поделение на НОИ. Основният предмет на дейност е събирането на осигурителните вноски и вземания на държавното обществено осигуряване, събирането на осигурителните вноски за здравно осигуряване, фонд „ПКБ“ и допълнителното задължително пенсионно осигуряване.

Една от функциите на РУСО – Благоевград, е осъществяването на контрол по спазване на осигурителното законодателство и организирането на дейността по установяване на административни нарушения и административни наказания.

РУСО извършва плащането на пенсии, организира дейността по другите осигурителни плащания, събира информация и поддържа информационна система за осигурените лица, осигурителите и самоосигуряващите се. РУСО – Благоевград, има офиси в четири града в областта – Разлог, Гоце Делчев, Сандански и Петрич.

В управлението работят 98 човека, от които 12 в офисите като финансови ревизори.

РУСО – Благоевград, има три отдела – „Пенсии“, „Осигурителни вноски и краткосрочно осигуряване“ (ОВКО) и „Финансово-счетоводна дейност“ и два отделно обособени сектора – „Човешки ресурси и управление на собствеността“ и „Информационни системи“.

В отдел „ОВКО“ има два сектора – „Контролно-ревизионна дейност“ и „Регистрация и осъществяване на дейността по ДОО“

Основна дейност на отдела е регистрация на фирмите, събиране на данни за осигурените и самоосигуряващите се лица, контролно-ревизионна дейност, експертиза на работоспособността и регистриране и отчитане на трудовите злоупотреки и професионалните заболявания.

Към 31.10.2001 г. регистрираните осигурители в РУ „Социално осигуряване“ – Благоевград са 19 570, от които 15 043 са еднолични търговци.

В РУСО – Благоевград, контролно-ревизионната дейност се осъществява от 22-ма финансови ревизори. Към 31.10.2001 г. са извършени 1084 финансови ревизии по приходите и разходите на ДОО, по приходите на НЗОК, фонд „ПКБ“ и ДЗПО. От тях с акт за начет са приключили 861. Установените задължения по фондове възлизат на:

– за ДОО	– 3 364 903,53 лв.
– за НЗОК	– 471 727,51 лв.
– за фонд „ПКБ“	– 484 117,19 лв.
– за ДЗПО	– 181 27,28 лв.

Събраните суми по ревизионни актове за начет за периода от 01.01. до 31.10.2001 г. са:

– за ДОО	– 2 468 075,72 лв.
– за НЗОК	– 440 969,09 лв.
– за фонд „ПКБ“	– 297 767,71 лв.
– за ДЗПО	– 119 328,58 лв.

На осигурители, които доброволно не са погасили задълженията си по ревизионните актове за начет, се налагат запори по сметките им в банките. На основание чл.146, ал. 3 от ДПК след изтичане на шестмесечен период от налагане на запора и при несъбрано задължение преписките за тези длъжници се изпращат до Агенцията за държавни вземания (АДВ) за принудително събиране. Изпратените преписки до АДВ са за 80 осигурителя. Събраните суми чрез АДВ са 437 111,37 лв.

При изключителни случаи по време на материална затрудненост задълженията на осигурителите могат да бъдат разсрочвани. Към момента са разсрочени задълженията на следните осигурители:

- от НС на НОИ: „ЖОСИ“ АД – Хаджидимово; „Струматекс“ АД – Благоевград; „Копривлен мрамор“ – с. Копривлен; „Спартак турс“ – Сандански и Мина „Пирин“ – Симитли;
- от управителя на НОИ: „Високоговорители“ АД – Благоевград; „Югострой“ ООД – Благоевг-

рад; „Орбел“ АД – гр. Гоце Делчев; „Народна мебел“ ЕООД – Благоевград;

– от директора на РУСО – Благоевград: „Симора“ ЕООД – Симитли; „Илинденски мрамор“ ООД – Сандански.

На основание чл. 145, ал. 7 от ДПК изпращаме преписки до РДВР за приемане на следните мерки:

1. Да не се издават или да се отнемат издадените паспорти или заместващите ги документи за задгранични пътувания;

2. Да уведомят всички органи, които по силата на нормативни актове издават лицензи или разрешения за извършване на определени дейности, за които се изисква удостоверяване на задълженията към държавата.

Дирекцията на национална служба „Полиция“ във връзка с нашите предложения налага ограничителни мерки – забрана за излизане от страната на чужденец по чл. 43, ал. 1, т. 3 от ЗЧРБ и ограничителна мярка по чл. 75, т. 5 от ЗБДС.

По-големите длъжници към фондовете на ДОО са: „Кембароу“ ЕООД – Благоевград; Футболен клуб „Пирин“ – Благоевград; „Илинденци мрамор“ ЕАД – с. Илинденци; Мина „Пирин“ – Симитли; „Струма С“ ЕАД – Сандански; „Инкомс Електроника и механика“ – Благоевград; „Пирел“ АД – гр. Гоце Делчев.

Във връзка с постигане на по-ефективно взаимодействие и подобряване събираемостта на приходите през 2001 г. се извършиха шест съвместни ревизии с органите на данъчната администрация и четири с органите на НЗОК.

За периода от 01.01.2001 г. до 31.10.2001 г. в РУСО – Благоевград, са регистрирани 184 трудови злополуки и са получени известия за 6 професионални заболявания.

На основание чл. 58 от КЗОО съвместно с Инспекцията по труда са разследвани пет трудови злополуки. Всяко тримесечие изготвяме и изпращаме до Дирекция „Областна инспекция по труда“ (ОИТ) – Благоевград, справка за декларираните и регистрирани трудови злополуки.

В РУСО – Благоевград, се извършват методична помощ и контрол по експертната на временната и трайната неработоспособност на всички лечебни заведения на територията на региона. Тази дейност се осъществява от главен експерт по експертиза на работоспособността (ЕР). Извършват се проверки по създадената организация на работа, качеството на експертната на работоспособността, осъществявана от органи-

те по ЕР и воденето на медицинската документация.

Съгласно чл. 22 от НЕР/17.07.2000 г. същият проверява и заверява ЕР на ТЕЛК и на основание писмо 41-01-42/07.02.2001 г. на Главна дирекция „Осигурителни вноски и краткосрочно осигуряване“ към НОИ проверява и заверява ЕР на РЕЛКК.

За времето от юни до ноември 2001 г. в регистъра на лечебните заведения за получаване на болнични листове са регистрирани 276 лечебни заведения. По време на регистрацията се дават подробни указания за водене на медицинската документация, спазване на нормативните документи и отчетността на болничните листове.

Дейността по профилактика и рехабилитация в лечебните заведения, сключили договор с НОИ от 1.06.2001 г., се провежда по условията и реда на Инструкция 17/15.12.2000 г. Със заповед на директора на териториалното поделение на НОИ гл. експерт по ЕР издава удостоверения по реда на чл. 4 и чл. 6 от Инструкция 17 за настаняване на правоимащите по чл. 2, ал. 1 от същата инструкция в заведенията за профилактика и рехабилитация.

Към 31.10.2001 г. са издадени 399 удостоверения, които се вписват в определен за целта дневник.

В отдел „Пенсии“ има два сектора – „Отпускане на пенсии“ и „Изплащане на пенсии“. В сектор „ОП“ работят седем екипа по трима служители (един контролор и двама инспектори), а в сектор „ИП“ – четири екипа по четирима служители (един контролор и трима инспектори).

В РУСО – Благоевград, всеки ден се извършва прием на граждани и пенсионери и веднъж месечно се правят приемни по пенсиите и в офисите. На територията на региона управлението обслужва (към 31.10.2001 г.) – 86 308 пенсионера. Броят на пенсиите към 31.10.2001 г. е 110 910.

Във връзка с изпълнение на Споразумението за координация и сътрудничество за осъществяване на съвместна дейност между Министерство на труда и социалната политика, ДНС „Полиция“, НОИ, Национална служба по заетостта и ИА „Главна инспекция по труда“ от 2001 г. се проведаха работни срещи с регионално звено „Полиция“, регионалния инспекторат на НСЗ и „ОИТ“. На тези срещи бяха обсъдени въпросите за своевременен обмен на информация, осъществяването на съвместни проверки и оказване на съдействие с цел повишаване ефективността на работа при изпълнение на служебните задължения.

РУСО – Благоевград, издава удостоверения за регистрация и за наличието или липсата на задължения към осигурителните фондове във връзка с разрешаването на чужденци (собственици на търговски дружества) за продължително пребиваване на територията на Република България по чл. 15, ал. 1, т. 3 и ал. 2, т. 3 от ППЗЧРБ.

При сезиране на Районна прокуратура – Благоевград, във връзка с използвани документи за отпускане или промяна размера на пенсия въз основа на неистински или подправени документи или на документи с невярно съдържание РУСО – Благоевград, предоставя на „Икономическа полиция“ необходимите документи, използвани в пенсионното производство и съхраняващи се в пенсионните преписки.

По искане на РДВР – Благоевград, беше изготвен и предоставен списък на осигурители, при които е констатирано при извършване на финансови ревизии изплащане на трудови възнаграждения

без внесени дължими осигурителни вноски и списък на фирмите с гръцко участие, регистрирани в РУСО – Благоевград, и имащи задължения към ДОО, НЗОК и фонд „ПКБ“.

По искане на Регионална служба по заетостта – Благоевград, във връзка с разработваните от тях обзори за състоянието и тенденциите в развитието на пазара на труда в региона предоставяме информация за броя на осигуряваните лица по видове фирми.

От Дирекция „ОИТ“ – Благоевград, получаваме жалби от граждани за проверки и отговори по компетентност. За всички постъпили жалби при нас се извършват проверки и се решават по същество. На гражданите се отговаря писмено.

Извършват се съвместни проверки с инспектори от Дирекция „ОИТ“ – Благоевград, във фирмите във връзка със спазване на трудовото законодателство и защита правата на предоставящите работна сила.

СЪБИРАНЕ НА ВЗЕМАНИЯТА КЪМ ФОНДОВЕТЕ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ В ПРОИЗВОДСТВА ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Маргарита Чечова,
началник отдел „Собственост“, Главна дирекция „Правна“

Съгласно чл. 17, ал. 4 от ДПК, публичните вземания се предявяват от Агенцията за държавни вземания (АДВ) пред съда по несъстоятелността и тя осъществява процесуалното представителство в производствата по несъстоятелност за тези вземания (чл. 85 от Закона за събиране на държавните вземания).

АДВ се явява единствено и само процесуален представител в производствата по несъстоятелност за публични задължения с предмет задължения към фондовете на държавното обществено осигуряване (ДОО).

Кредитор в производството по несъстоятелност продължава да бъде Националният осигурителен институт (НОИ) чрез съответното териториално поделение и само процесуалните действия в защита на държавния интерес се извършват от АДВ.

Този извод се налага и от самите правомощия на Агенцията. Принудителното събиране на публичните вземания и процесуалното представителство в производствата по несъстоятелност са две отделни функции на АДВ – чл. 85, ал. 1, т. 1 и чл. 85, ал. 1, т. 3 от Закона за събиране на държавните вземания.

В производството по несъстоятелност не се създават, видоизменят и погасяват права и задължения, а се организира чрез съдебната власт процесуалната защита на вече установените права и задължения. Именно това е причината, поради която АДВ не става кредитор, а само процесуален представител в производството по несъстоятелност. Ето защо НОИ може да прави всички възражения и да подава жалбите, предвидени за това

производство в Търговския закон (ТЗ), независимо от позицията на процесуалните представители на АДВ и независимо от това дали те изобщо извършват такива действия.

За защита интересите на НОИ задължително следва да се следи всяко производство по несъстоятелност, в което са предявени вземания към фондовете на ДОО. Книгата, в която се вписват всички извършвани действия в производството по несъстоятелност, както и всички решения и определения на съдилищата на различните инстанции, е публична (чл. 634 в, ал. 1 от ТЗ) и това в значителна степен улеснява проверките.

Съществува и възможността за кредиторите при поискване да им бъде предоставена пълна информация от дневника за вписване действията на синдика – във връзка с управлението и разпоредането с вещи и права от имуществото на длъжника и масата на несъстоятелността (чл. 659, ал. 3 от ТЗ).

Извършването на тези проверки се налага и поради обстоятелството, че с чл. 8 и чл. 9 от Инструкцията за организация на взаимодействието между АДВ и НОИ са определени само сроковете, в които териториалните поделения на НОИ изпращат преписки за длъжниците, за които е постановено решение за откриване на производство по несъстоятелност. Липсват разпоредби, с които се вмениява като задължение на АДВ да подава обратна информация за извършените от нея действия в самите производства.

Чрез общото производство по универсално принудително изпълнение се събират всички взема-

ния срещу длъжника. Веднъж обявена несъстоятелността, тя поглъща всички отделни изпълнителни процеси в едно общо производство под контрола и прякото участие на съда.

Единствената хипотеза, в която при открито производство по несъстоятелност публичният изпълнител извършва действия по принудително изпълнение и се дерогират разпоредбите на ТЗ е, когато върху имуществото на длъжника вече са наложени обезпечителни мерки или са започнали изпълнителни действия по реда на ДПК (по аргумент от чл. 638 от ТЗ и чл. 159, ал. 1 от ДПК).

Само в тези случаи действията по осребряване имуществото на длъжника ще се извършват не от синдика, а от публичния изпълнител.

□ **Предявяване на вземанията**

Съгласно чл. 9 от Инструкцията за контролно-ревизионната дейност, задължително се извършват извънпланови ревизии в 14-дневен срок от обнародване в Държавен вестник на решението за откриване на производство по несъстоятелност. Този срок има значение единствено с оглед установяване точния размер на задълженията, възникнали до датата на решението за откриване на производство по несъстоятелност и тези след това. При съставяне на ревизионните актове задължително следва да се прави това разграничение, тъй като е различен редът на погасяването им. Трябва да се отчете обстоятелството, че ако задължението не бъде признато от длъжника и последва обжалване, НОИ няма да бъде включен в списъка на кредиторите и с новото вземане.

В срок до един месец от обнародване в Държавен вестник на съобщението за откриване на производство по несъстоятелност писмено се предявяват вземанията (чл. 685, ал. 1 от ТЗ).

Синдиците вписват служебно в списъка на предявените вземания публичните вземания, установени с влязъл в сила акт на компетентен орган (чл. 687, ал. 2). След влизането в сила на тази разпоредба, непредявяването на вземанията ни по реда на ТЗ не се отразява на крайния резултат, освен ако някое вземане по влязъл в сила акт бъде пропуснато. Ето защо задължително се следи дали всички наши ликвидни и изискуеми вземания са включени в списъка на предявените вземания.

Списъкът на приетите от синдика вземания се обявява в Държавен вестник. За неприето вземане в 14-дневен срок от обнародване на обявлението се прави писмено възражение пред син-

дика с копие до съда. Следва процедурата по чл. 690 от ТЗ.

Вземанията, възникнали след датата на откриване на производството по несъстоятелност, също следва да се предявяват по реда на ТЗ. Те се включват в допълнителен списък, ако задължението е безспорно и изискуемо – признато е от длъжника и от синдика (чл. 688, ал. 3 от ТЗ).

Към този тип вземания се включва и начислената законна лихва след датата на откриване на производството – за включените в основния списък приети вземания.

Най-често срещано нарушение в практиката е неправилното прилагане на разпоредбата на т. 13 от Национален счетоводен стандарт 23 за счетоводно отчитане при ликвидация и несъстоятелност.

Този счетоводен стандарт представлява Приложение към чл. 1 на Постановление на Министерския съвет № 65/25.03.1998 г. (ДВ, бр. 36/98 г.), което по своя характер е подзаконов нормативен акт.

Правоотношенията, свързани с държавното обществено осигуряване, са изрично уредени със специалния Кодекс за задължително обществено осигуряване, а преди 1.01.2000 г. – датата на влизането му в сила, също със специален нормативен акт – Дял III от Кодекса на труда от 1951 г. Прилагат се общите правила за тълкуване на нормативните актове – по-високият по степен, специален и последващ нормативен акт дерогира разпоредбите, отнасящи се до същата вече уредена материя с подзаконов нормативен акт (чл. 11, ал. 2 и чл. 15, ал. 2 от Закона за нормативните актове).

Приложима е разпоредбата на чл. 113 от КЗОО – „вземанията на НОИ за невнесени осигурителни вноски за ДОО и за неправилно извършени осигурителни разходи се събират със законната лихва“. В разпоредбата не са поставени условия като изключение – да не се прилага в производствата по ликвидация и несъстоятелност.

В производствата по несъстоятелност не се преобразуват вземанията на кредиторите, които имат характер на държавни вземания, като се променя редът за погасяването им или императивно определеният им размер.

Като публично държавно вземане вноските към държавното обществено осигуряване не могат да бъдат опрощавани от кредитора, а само в определени случаи и по определен

ред – разсрочвани и отсрочвани, с предвидена поредност на погасяване и размер на лихвата върху тях. Прилагането на Национален счетоводен стандарт 23 намалява размера на дължимата лихва. Налице е опрощаване на част от лихвата на длъжника, която като акцесорно задължение следва характера на основното и също представлява публично държавно вземане. Съгласно чл. 98, т. 12 от Конституцията на Република България само президентът има право да опрощава държавни вземания. Национален счетоводен стандарт 23, т. 13 трябва да се прилага и тълкува в съответствие с цялото действащо законодателство, включително и Конституцията, а не изолирано, въпреки него и с оглед определени материални интереси.

Изцяло в този смисъл е и вече утвърдената еднаква и непротиворечива практика на Върховния административен съд – решение № 2375/14.05.1999 г., ВАС, I отд.; решение № 2377/14.05.1999 г., ВАС, I отд.; решение № 3306/23.05.2000 г., ВАС, I отд.

□ Налагане на обезпечителни мерки в производство по несъстоятелност

Съгласно чл. 637 и чл. 638 от ТЗ с откриване на производството по несъстоятелност се спират съдебните и арбитражните производства по имуществени граждански и търговски дела срещу длъжника. Спират се и изпълнителните производства срещу имуществото, включено в масата на несъстоятелността, с изключение на това имущество, върху което са наложени обезпечителни мерки или са започнали изпълнителни действия по реда на ДПК (чл. 159 от ДПК). Липсват подобни императивни разпоредби, с които се забранява или се спира налагането на обезпечителни мерки.

Напротив – в чл. 639, ал. 2 от ТЗ е дадено право на кредиторите, чиито вземания са възникнали след датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност, да получат обезпечение за това вземане от масата на несъстоятелността.

Във всички случаи, в които решението за откриване на производство по несъстоятелност е отменено и е налице съответното вписване в съдебния регистър, наложените обезпечителни мерки в хода на производството се считат за вдигнати (чл. 641 от ТЗ). Това води до тяхното повторно налагане.

Задължително да се следи в съдебните регистри вписването на отменително решение за откриване на производство по несъстоятелност с оглед принудително събиране на вземанията или налагане на обезпечителни мерки.

□ Искове за прогласяване недействителност на сделки в производство по несъстоятелност

Във всички случаи при извършване на ревизии трябва да се установява точно моментът на осъществяване на възмездни сделки, при които даденото значително надхвърля стойността на полученото, учредяването на ипотека, залог или други обезпечителни мерки – в полза на необезпечено дотогава вземане, както и сделки, с които се уреждат кредиторите и страна по тях е неограничено отговорен съдружник или лице от кръга на изброените в чл. 647, т. 7 от ТЗ.

Точното установяване на датата на извършване на изброените по-горе действия е необходимо, с оглед предявяване в сроковете по чл. 647 от ТЗ искове за прогласяване недействителността им спрямо кредиторите (в частност спрямо НОИ).

За улесняване процеса на работа в тази връзка е необходимо изрично да се упълномощи определен служител на териториалното поделение, който да следи за законоустановените срокове, в които трябва да се извършват определени действия от РУСО.

□ Оздравителен план

Във всички случаи, когато се приеме оздравителен план, трябва да се следи дали с него не се преобразуват и вземания към ДОО и то по начин, който изменя техния едностранно, императивно определен размер и начин на погасяване, ведно с лихвите. Вноските са дължими, независимо от това дали са определени с ревизионен акт или не.

В производство по несъстоятелност е утвърден приетият от събранието на кредиторите план за оздравяване на предприятието, с което е предвидено техните вземания да се преобразуват. Как точно да се преобразуват тези вземания е въпрос, предоставен на кредиторите с право на глас по смисъла на чл. 703 от ТЗ. По този начин е възможно да се предвидят действия, които да променят размера на едно или няколко вземания (включително и на тези към фондовете на ДОО).

Утвърденият от съда по несъстоятелността оздравителен план изразява волята на тази част от

кредиторите, които имат мнозинство по отношение размера на вземанията. По своя характер той е сделка на кредиторите, която за да произведе действие, не трябва да е в противоречие с повелителни норми на други закони. Сделката, сключена в противоречие със закона, е нищожна – чл. 26, ал. 1 от ЗЗД.

Обстоятелството, че сделката е одобрена с определение на съда, не санира порока. Нищожността настъпва по право и всеки може да се позове на нея. Като пряко заинтересувано лице-кредитор, трябва да се иска прогласяване нищожността на сделката, с която се преобразуват вземанията към фондовете на ДОО. По този начин – с прогласяване на нищожността – масата на несъстоятелността ще остане непроменена.

В производство по несъстоятелност е утвърден приетият от събранието на кредиторите план за оздравяване на предприятието, с което са предвидени продажба на цялото търговско предприятие на длъжника и заличаването му от търговския регистър. Сумите по непредявените към датата на утвърждаване на оздравителния план задължения могат да бъдат събрани, само ако прехвърлянето не е извършено в исканата от закона форма – задължително вписване по реда на чл. 16, ал. 1 от ТЗ.

Продажбата на предприятието не води автоматично до заличаване на дружеството. Тя има транслативен ефект по отношение на съвкупността от права, задължения и фактически отношения, които едно предприятие представлява, но няма за правна последица преобразуването на дружеството по смисъла на чл. 261 от ТЗ.

Липсата на вписване – като правопораждащ факт – води до продължаване съществуването на дружеството-длъжник и затова трябва да се установява във всеки подобен случай фактът на вписването.

Във всички случаи, когато в производство по несъстоятелност са предявени вземания от дру-

ги кредитори, за които има наложени обезпечителни мерки, трябва да се извършва проверка дали те са вписани по съответния ред, за да произведат действие спрямо трети лица. Вписването представлява абсолютна предпоставка – изискване за форма, и липсата му прави самото вземане хирографарно, което от своя страна води до промяна в подреждане вземанията на кредиторите и реда за тяхното погасяване. Ако вземанията не са обезпечени, кредиторите няма да бъдат включени в първи клас и първо по ред удовлетворяване.

Когато с оздравителния план се предвижда 100% удовлетворяване на кредиторите с предявени вземания от всички класове, се презумира, че планът е приет от събранието на кредиторите, без да се провежда гласуване – чл. 703, ал. 4, изр. 2 от ТЗ.

Обжалването обаче е задължително, когато с такъв оздравителен план се определя начинът на разплащане, различен от приетия в Кодекса за задължително обществено осигуряване. Примерно: „ако до ...дата не се осребри имуществото на длъжника (не се извършат продажби), НОИ става собственик на недвижимите имоти“. При такава хипотеза не е спазена разпоредбата на чл. 36, т. 10 от КЗОО.

Във всяко положение на производството по несъстоятелност длъжникът може да сключи с всички кредитори договор за уреждане плащането на всички задължения (чл. 740 от ТЗ). Подписването на отделно споразумение с един или само с няколко от кредиторите е недействително.

Във всички случаи, когато има преклузивни срокове за защита на вземанията на НОИ и тези срокове са пропуснати – вземанията не са предявени и това е довело до несъбираемост, намален е размерът им, не са били своевременно обезпечени, от виновните длъжностни лица трябва да се търси отговорност – имуществена и дисциплинарна.